

Oratio habita in principio enarrationis Propertii, continens laudes amoris od Filipa Beroalda staršího. — I na některých jiných místech jsou formulace nepřesné. Srov. např. poznámku 40 na straně 21: „i drobný humanistický traktát Konáčův Že se múdry ženiti nemá podle Theophrasta (vyd. Z. Tobolka...) je doplněn rozprávkovým příkladem...“ Především se domnívám, že traktát je vyložen středověky, nikoli humanisticky, neboť obsahuje pro středověk příznačné nudné mudrování o ženských nectnostech. Z dalšího znění Kolárovy poznámky lze buď vyvodit chybný titul (správně: Že se múdry ženiti nemá — Teofrastus mudřec, a že řídkokterá poctivá jest žena — Sekundus, též mudřec. S některými užitečnými výklady), nebo určit Theophrasta jako autora nějaké předlohy k traktátu. Faktem je, že uvedené dílko přeložil Konáč z Burleyova spisu De vita et moribus philosophorum et poetarum. — Není také dostatečně jasno, zda poznámka 23 na straně 17 s odkazem na literaturu se vztahuje k Pravidlu, nebo k jeho latinské předloze. Smysl mluví pro druhou možnost, pak ovšem není na místě uvádět stať V. Lesného. Ten totiž srovnal pouze bajku o Lvovi a zajáci s textem Capuovým a s textem německé verze nazvané Das Buch der Beispiele der alten Weisen. Základní práci o Capuově Directoriu je 5. svazek díla L. Hervieuxe Les fabulistes latins (Paris 1889). Kromě toho nelze mluvit o Konáčově „úpravě“ orientálních bajek, protože Konáč přímo a doslovně překládá z Capuova latinského spisu.

Transkripci starých textů věnoval Kolár velkou péči. Uvážit by se měla jedna zásadní otázka: jak transkribovat osobní jména, která v předobrozenské zábavné beletrii bývají často hodně zkromolená. Tak např. v úryvku na str. 15 je biblické jméno Davidovy milenyki transkribováno podle tisku z r. 1509 v podobě *Bersabé*, nikoli ve správném znění *Betsabé*, nebo zde nacházíme *Sichen* místo náležitého *Sichem* atd. Myslím, že by se v budoucnu správná podoba měla zavádět tam, kde jde o vyložené chyby.

Kolárova práce odpovídala na řadu otázek souvisejících s knížkami lidového čtení. Některé další bude možno řešit až po prostudování širšího materiálu. Tak např. stále ještě zůstává otevřena nesnadná otázka, do jaké míry měli autoři, upravovatelé a překladatelé knížek umělecké aspirace a zda vůbec měli vyhraněné umělecké cíle. Pro další bádání o vývoji textů ostatních knížek lidového čtení jsou Kolárovy závěry jistě solidním východiskem. Avšak literární historikové nesmějí ztratit ze zřetele předpoklad, že Kolárova metoda zkoumání textových změn je pouze jednou z metod studia pololidové tvorby.

Milan Kopecký

Leopolda Dostálová, *Herečka vzpomíná* (Orbis, Praha 1960).

Tragédka Leopolda Dostálová, nástupkyně Otýlie Sklenářové-Malé, odbodlala se na závěr svého divadelního působení napsat vzpomínky. Plným právem. Za šedesát let bohaté tvorby v Národním divadle měla příležitost poznat víc nežli kdo jiný desítky různých režisérských a hereckých osobností. Kdyby však nebyla Dostálová tolik zdrženlivá, ba skoupá v podání vzpomínek, kdyby se tolik neomezovala jenom na výčet konkrétních faktů! Těch too stránek, které čtenáři podává, působí věru dojmem strohosti takřka matematické.

Po úvodních kapitolách, v nichž poznáváme hereččino mládí v Poděbradech a zkušební rok v Národním divadle, obsahuje kniha šest drobných oddílů o jevištní práci Dostálové a několik portrétů režisérských osobností (J. Kvapil, K. H. Hilar aj.) i několik portrétů herců (H. Kvapilová, E. Vojan, V. Vydra aj.).

Divadelní historie ani teorie herecké tvorby z knihy Leopoldy Dostálové mnoho nenačerpají — pro autorčinu stručnost a jistou suchost podání. Z obrazu Kvapilovy osobnosti, jak jej Dostálová podala, stojí za to si pamatovat, že Kvapil koncipoval své inscenace po dohodě s hercem, ba že někdy svoji režijní práci koncepci protagonistově přímo přizpůsobil. Milá je vzpomínka na Kvapilovu snahu vybudovat v Šarce přírodní divadlo.

V kapitole »Ke studiu rolí« očekávali bychom hlubší ponor do hercovy tvorby. Nedovidáme se však nic nového, protože myšlenka, že herec se má přimknout „co nejtěsněji k niternému vývoji člověka“, nová není a připomínka o nulnosti „šestého smyslu“ pro herce, je příliš mlzná a nekonkrétní. Až na několik drobných postřehů (např. o tom, jak se Dostálová blížila k antice, jak domýšlela postavu Hippodamie, že při novém nastudování hry neopakovala mechanicky svoji dřívější kreaci) poznáváme jenom fakta (např. které role jí byly svěřeny), známá odjinud. Tak se k naší neradosti potvrdila pravda, že umělec nemusí vždycky umět o své tvorbě psát. U Dostálové, která přistupuje ke svým hereckým úkolům s exponovaným intelektem, to však překvapuje. Ale když už nedovedla nebo nechtěla naše slavná herečka psát o vlastní práci, mohla daleko více povědět kupř. o tvorbě režiséra Hilara, s nímž byla tolik let ve styku, nebo o práci kupř. V. Vydry, svého dlouholetého kolegy v Národním divadle. Relativně nejzdařilejší a na postřehy nejbohatší je vzpomínka L. Dostálové na její učitelku H. Kvapilovou. Jinak zaslavit jen občas zrnka neznámých faktů (Kvapil chtěl jednu dobu obsadit mužské postavy — kupř. Hamleta — herečkou, zmínky o J. Mošnovi, J. Seifertovi apod.). V kapitole »Moji čestí autoři«

jsou ku prospěchu věci někde citovány dopisy vědných dramatiků (např. V. Mrštík, Fr. Langer) interprete jejich postav.

Knižka je uvedena bezobsažnou předmluvou Evy Soukupové a doprovází ji velmi cenná i na postřehy bohatá studie Vladimíra Müllera o díle Leopoldy Dostálové (dobře je v ní zdůrazněn vztah tvorby L. Dostálové k tvorbě obou jejich manželů, podnětné je srovnání herečky s E. Vojanem a správně jsou vyzvednuty zásluhy Dostálové o zrod některých českých dramát). Třicetistránková obrazová příloha vcelku případně dokládá hereckou činnost Dostálové. Cenný je také soupis repertoáru a literatury předmětu, který pořídil Vl. Müller.

Knihu Leopoldy Dostálové odkládáme s jistým zklamáním a s lítostí nad skoupou střídmostí a strohou věcností mnohovědoucí autorky.

Artur Závodský

Stanisław Helsztyński, *Przybyszewski*. (Kraków 1958, Wydawnictwo Literackie, str. 520, 12 ilustrací v textu).

Stanisław Helsztyński je dnes, po smrti Boye-Želeňského, nejlepším znalcem pohnutých životních osudů proslulého polského dekadenta Stanisława Przybyszewského, v nichž až donedávna bylo též mnoho záhadného, temného, nevyjasněného. Helsztyńskému se již v dřívějších pracích podařilo ledacos z toho nově osvětlit a vysvětlit.¹ Přestože je svým odborným vzděláním i převahou svých literárněvědných prací anglista, zabývá se Helsztyński systematickým studiem života i díla Stanisława Przybyszewského již po řadu let, při čemž je jeho pozornost soustředěna především k životním osudům Przybyszewského, které jsou daleko zajímavější, pozoruhodnější i literárněhistoricky významnější než vlastní literární dílo Przybyszewského.

Poprvé se Helsztyński s Przybyszewským osobně setkal roku 1916 jako posluchač anglistiky na mnichovské universitě; již tehdy prý Przybyszewski prorokoval, že Helsztyński napíše jednou o něm monografii. Helsztyński tehdy však ještě, jak sám doznává, na to nepomyšlel. Výstřední osobnost Przybyszewského ho sice nemálo zaujala, avšak k silně problematickým hodnotám jeho díla měl vždy výhrady. Teprve po smrti Przybyszewského a jeho druhé ženy Jadwigy r. 1927 začal se Helsztyński vážně zabývat myšlenkou na velikou monografii o Przybyszewském a v r. 1931, po návratu z cesty po místech těsně spjatých s Przybyszewského životem, působením a smrtí (Łojew, Góra), přikročil ke sbírání materiálu. Zamýšlel se opřít především o neobyčejně zajímavý dokumentární materiál v rozsáhlé korespondenci Przybyszewského, roztroušené po značné části Evropy, zvláště ovšem v Polsku, Německu, Československu a Norsku. Jen nepatrně a velmi obezřele čerpá Helsztyński z Przybyszewského vzpomínek *Moi współczesni*, oné „labutí písně mytomana“, jak je sám výstižně nazval. Na několika drastických případech velkých mystifikací prokázal jejich zásadní nespolehlivost a na příkladu francouzského slavisty Maxima Hermana, autora velké monografie o Przybyszewském,² doložil, jak mohou dezorientovat i seriózního badatele, jestliže jim příliš uvěří. Helsztyński zdůrazňuje, že stejně jako všechny ostatní projevy Przybyszewského o sobě (i jeho vlastních listů používal Helsztyński kriticky a opatrně) vyznačují se i jeho vzpomínky — ve zvýšené ještě míře — samochválou, heroizací sebe samého a překrucováním faktů. „Wszystkie mity, którymi Przybyszewski jak dymną zasłona otaczał się w poprzednich wynurzeniach osobistych, zgeściły się tutaj w obłok, zza którego pragnie błyskać jak Jahwe na górze Synaj“ (str. 457). Ostatně již Boy-Želeński, jeden z nejlepších osobních známých Przybyszewského a znalců jeho osobnosti i díla, uvádí případ jedné jeho velké literární mystifikace ještě z doby pobytu v Německu a poznamenává, že lékař, který byl obětí oné mystifikace, označil Przybyszewského za „typického mytomana“. (Boy-Želeński, *Ludzie żywi*, Warszawa 1928, 245.)

Po poradě s prof. Adamem Czartkowským, sekretářem Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki v Gdańsku, rozvrhl si Helsztyński práci na dvě etapy: nejdříve vydání pokud možná úplné korespondence Przybyszewského, potom zpracování vlastní monografie. Ještě před II. světovou válkou vyšly v edici Helsztyńského Przybyszewského *Listy* (sv. 1. — Warszawa 1937, sv. 2. — Warszawa 1938). Tisk svazku třetího byl r. 1939 přerván vypuknutím války. Zachoval se pouze jeden korekturní otisk, podle něhož byl pak 3. svazek *Listů* vydán teprve r. 1954 nákladem Ossolinea ve Wrocławu. Dohromady obsáhla tato impozantní sbírka téměř 1800 dopisů, obsahujících v podstatné části pozoruhodný a cenný pramenný materiál k poznání společenské a literární situace v období tzv. *Młode Polski*. Vysoko je nutno hodnotit neobyčejně obtížnou, zdlouhavou a houževnatou práci Helsztyńského i jeho manželky, polonistky Aleksandry Janiny z Polskich, kterou

¹ Před druhou světovou válkou vydal Helsztyński o Przybyszewském knižní práce *Przybyszewski w Niemczech* (1935), *Postawa Przybyszewskiego wobec Wielkopolski* (1936) a asi 15 článků časopiseckých.

² S. Przybyszewski. *Un sataniste polonais* (de 1868 à 1900), Paris 1939, str. 464.